

Helsinki
Helsingfors

OPINTOMATKA KÖÖPENHAMINAAN JA MALMÖÖN

Etsivä lähityö ja paperittomien sosiaalityö

Helsingin sosiaali- ja terveystoimiala

Nuorten palvelut ja aikuissosiaalityö

toukokuu 2018

Sisällys

Johdanto.....	1
Vierailukohteet.....	1
Kööpenhaminan sosiaalitoimi, kodittomien yksikkö.....	2
Projekt Udenfor.....	3
Sundhedsklinikken.....	4
H17.....	5
Cafe Klare.....	6
Kompasset.....	8
Socialtjänst Innerstaden (Malmön sosiaalitoimi).....	10
Skåne Stadsmission.....	11
Paperittomien palvelut Malmössä ja Kööpenhaminassa.....	12
Kööpenhamina	12
Malmö.....	13
Johtopäätöksiä ja kehittämisideoita.....	15
Taulukko: Vertailu paperittomien palveluista kaupunkien välillä.....	18
LIITE: Kuvia matkalta.....	i

Kannen kuva: ”Kadun ihmisten” hautausmaan muistomerkki, joka sijaitsee Assistenssin hautausmaalla

Johdanto

Etsivä lähityö toimii Helsingin alueella pääasiassa ulkona asuvien ja muiden palveluiden ulkopuolella olevien sekä heikosti palveluihin kiinnittyneiden parissa. Työn keskiössä ovat erityistä tukea tarvitsevat sekä katuolosuhteissa oireilevat henkilöt. Painopiste työskentelyssä on päihde- ja mielenterveysongelmista kärsivissä sekä asunnottomissa henkilöissä.

Etsivän lähityön kaltaista työtä ei oikeastaan ole muualla Suomessa kunnallisena palveluna. Työn tunnettavuus laajenee jatkuvasti mm. erilaisten asiantuntijana toimimispyyntöjen osalta ja tehty sosiaalinen raportointi on herättänyt kiinnostusta laajalti. Kyse on erityisestä sosiaalialan työn työmuodosta, joka täydentää ja tukee monia peruspalveluita.

Etsivää lähityötä on kehitetty vuosia omin voimin. Opintomatkan tavoitteena oli syventää työn kehittämistä ja erityiskysymyksiin liittyvää osaamista tutustumalla vastaavaan työhön toisessa Pohjoismaassa, jossa kadulla tehtävästä sosiaalityöstä on laajemmin kokemusta erityiskysymysten (esim. päihteet, paperittomuus, asunnottomuus) osalta. Tavoitteena oli myös esitellä Helsingin Etsivää lähityötä tutustumiskohteissa, raportoida matka jälkikäteen ja esitellä tutustumiskohteiden toimintaa Helsingissä tarkoituksenmukaisissa työryhmissä.

Opintomatkan kohteeksi valittiin Kööpenhamina, josta löytyi useita samankaltaisen asiakaskunnan kanssa työskenteleviä toimijoita. Osallistujaryhmää täydennettiin maahanmuuttoyksikön paperittomien palveluista vastaavilla ja tutustumiskohteisiin lisättiin paperittomien palveluja tuottavia yksiköitä Kööpenhaminassa ja Malmössä.

Opintomatka toteutui 23.–25.5.2018. Opintomatkalle osallistuivat Etsivän lähityön sosiaaliohjaajat Lena Pascale, Miia Pikkarainen, Minna Oikarinen, Mikko Uimonen, Antti Kaajakari ja Kirsi Ekström, johtavat sosiaalityöntekijät Päivi Koskinen, Henna Niiranen ja Johanna Moll, Maahanmuuttoyksiköstä sosiaalityöntekijä Pinja Hyppönen ja johtava sosiaalityöntekijä Mikaela Lindroos sekä aikuissosiaalityön kehittämisen projektipäällikkö Kaisa Saarinen. Raportin kirjoittamisesta ovat vastanneet Etsivän lähityön työryhmä ja Malmön osalta paperittomien sosiaalityö.

Vierailukohteet

Kööpenhaminan sosiaalitoimi, kunnalliset palvelut asunnottomille

Projekt Udenfor, jalkautuva työ

Sundhedsklinikken, paperittomien terveydenhoitopalvelut

H17, käyttöhuone huumeiden käyttäjille

Cafe Klare, asunnottomien naisten kohtaamispaikka

Kompasset, asunnottomien maahanmuuttajien neuvonta

Malmö, Socialtjänst Innerstaden, paperittomien palvelut

Malmö, Skåne Stadsmission, paperittomien palvelut

Kööpenhaminan sosiaalitoimi, kodittomien yksikkö (Civic center homelessunit)

Kööpenhaminan sosiaalitoimi, kodittomien yksikkö

Griffenfeldsgade 44, HP14@sof.kk.dk

Kööpenhaminassa on 1482 asunnotonta, mikä tarkoittaa 22 %:a koko Tanskan asunnottomista. Heistä 62 %:lla on päihdeongelma ja 37 %:lla mielenterveysongelma. 20 %:lla on kaksoisdiagnoosi. Luvuissa on mukana ainoastaan tanskalaiset asunnottomat. Asunnottomista on kuitenkin valtaosa Tanskan ulkopuolelta tulleita. Tanskassa on laittomia maassa olijota arviolta noin 15 000. Kööpenhaminassa saattaa olla verrattain suurempi riski päätyä asunnottomaksi tai ensisuojaan. Tämä oletus johtuu siitä, että Tanskan työvoimatoimiston (Job Center) kirjeeseen vastaamatta jättäminen tai sovituille tapaamiselle tulematta jättäminen johtaa kaikkien sosiaalietuuksien epäämiseen.

Tanskan sosiaalipalvelulain 99 §:n mukaan kunnalla on velvollisuus auttaa ihmisiä, jotka kärsivät moninaisista sosiaalisista ongelmista, kuten asunnottomuudesta, asumisen vaikeuksista, fyysisistä ja mielenterveydellisistä sairauksista, päihdeongelmista ja taloudellisista vaikeuksista. Avun tarkoituksena on löytää autettavan yksilölliset voimavarat, jotta he kykenisivät elämään itsenäisempää elämää tulevaisuudessa. Apua tarjotaan kuitenkin autettavan henkilön statuksen mukaan; kööpenhaminalaisella asunnottomalla on parhaat palvelut, EU:n ulkopuolelta tulleella paperittomalla taas heikoimmat. Akuuttiapua kuten sairaalapäivystys tarjotaan kuitenkin kaikille.

Griffenfeldsgade 44:ssä työskentelee kodittomien yksikköön kuuluva sosiaalityön tiimi. Tiimille kuuluu kodittomien tanskalaisten ja asunnottomien EU-kansalaisten parissa tehtävä työ. Heillä on myös eri projekteja, kuten Nuoruus-projekti ja Kristiania-projekti sekä Sociolance, ”Sosiolanssi”. Tiimin eri erikoistumisalueiden työntekijät tekevät töitä osittain samojen asiakkaiden kanssa ja pyrkivät tekemään mahdollisimman paljon yhteistyötä. Tavoitteena on, että kaikki ulkona asuvat kohdattaisiin ja heille tarjottaisiin apua. Ihmisten tavoittaminen on joskus haastavaa, koska kaikilla ei ole omaa puhelinta. Ihmisiä tavoitellaan muun muassa soittelemalla eri hostelleihin päivittäin.

Asunnoton voi saada apua esimerkiksi asunnon ja ensisuojan hakemiseen, sekä tarvittaessa henkilöllisyystodistuksen hankkimiseen. Kodittomien yksikköön kuuluu myös kaksi sairaanhoidollista tiimiä, joista toinen on erikoistunut psyykkisiin sairauksiin ja toinen somaattisiin. Psykkisiin ongelmiin erikoistunut sairaanhoidollinen tiimi on kunnallisten terveyspalveluiden alaisuudessa ja somaattisiin sairauksiin erikoistunut tiimi on kunnallisten sosiaalipalveluiden alaisuudessa. Molemmissa tiimeissä on lääkärin ja molempien tiimien työntekijät jalkautuvat tarvittaessa vaikkapa kadulle, sinne missä avuntarvitsijat ovat.

Projekt Udenfor

Ravnsborggade 2-4, 3. sal 2200 København, jl@udenfor.dk, www.udenfor.dk

Projekt Udenfor on vuonna 1997 perustettu kolmannen sektorin toimija, joka tekee etsivää työtä katuolosuhteissa ulkona asuvien parissa. Udenfor toimii Kööpenhaminassa ja Århusissa. Kööpenhaminassa työntekijöitä on kuusi, joista kolme työskentelee täysipäiväisesti ulkona asuvien parissa ja kolme Udenforin alaisissa projekteissa. Lisäksi Udenforissa työskentelee 40-50 vapaaehtoista.

Projekt Udenforin kohderyhmänä ovat kodittomat, joilla on moninaisia sosiaalisia ja psyykkisiä ongelmia, ja jotka eivät saa tarvitsemaansa apua muualta. Työajasta kolmasosa tapahtuu kadulla asiakkaiden omassa toimintaympäristössä. Toimintaympäristö ja matalan kynnyksen lähestymistapa näkyvät Udenforin työssä monin tavoin: kadulla työntekijöiden on muistettava olevansa vieraita asiakkaan ympäristössä. Kontaktin ottaminen ja tutustuminen asiakkaisiin on usein hidasta ja siihen täytyy varata runsaasti aikaa. Asioita tehdään asiakkaan tahtiin ja ensisijaisia ongelmia ovat ne, jotka asiakas itse tuo esiin. Työtä tehdään sekä päivisin että ilta- ja yöaikaan.

Kadulla tehtävää työtä tukevat Udenforin projektit, joita tällä hetkellä ovat The Mobile Cafe, Projekt Locker Room, Build Outside, FEAD-projekt ja tutkimusprojekti Homelessness among women. Lisäksi Udenfor on mukana Transit-programmessa, jota rahoittaa kunta. The Mobile Cafe on pakettiauto, joka toimii liikkuvana kahvilana. FEAD-projekti keskittyy ruoan jakeluun asunnottomille. Kumpikin näistä projekteista pyörii vahvasti vapaaehtoisten voimin ja tukee etsivää työtä. Esimerkiksi etsivän työn kohdatessa ulkona asuvan, voivat he kutsua tarvittaessa liikkuvan kahvilan paikalle. Projekt Locker tarjoaa säilytyslokeroita Udenforin etsivän työn kohtaamille ulkona asuville asiakkaille. Build Outside on Århusissa toimiva projekti, jossa leirintäalueen kaltaiselle avoimelle alueelle rakennetaan majoja asunnottomille. Transit-programmin puitteissa Udenforin työntekijä avustaa ja tarvittaessa lähtee saattamaan kotimaahansa muista EU-maista kotoisin olevia henkilöitä, jotka oleskelevat Kööpenhaminan kaduilla.

Kadulla tehtävän työn lisäksi Projekt Udenfor pyrkii toimimaan asunnottomien äänenä ja tuomaan tätä ääntä julkiseen keskusteluun. Työmuodon hyvä maine edesauttaa yhteiskunnallista vaikuttamistyötä ja esimerkiksi poliitikot jalkautuvat aika-ajoin kadulle Udenforin työntekijöiden kanssa. Vaikuttamistyössä pyritään myös kiinnittämään huomiota asioihin, jotka aiheuttavat asunnottomuutta.

Sundhedsklinikken

Reventlowsgade 10, Vesterbro, vilen@redkors.dk

Punaisen ristin ylläpitämä klinikka tarjoaa paperittomille tai sosiaaliturvan ulkopuolella oleville henkilöille terveystalvaeluita Kööpenhaminassa ja Århusissa. Klinikkan toiminta perustuu ihmis-oikeussopimuksille sekä -julistukselle. Tanska tarjoaa paperittomille vain akuutin ja kiireellisen hoidon. Sundhedsklinikken voi tämän lisäksi tarjota neuvontaa ja välttämätöntä hoitoa sekä muita terveydenhoitopalveluita, kuten lapsuusiän rokotukset, raskaustutkimukset, fysioterapi, jalkahoidon, kiireellisen hammashoidon ja psykologin keskustelut. Myös psykiatri on tarvittaessa käytössä.

Toiminnassa on mukana Tanskan lääketieteellinen yhdistys (Danish Medical Association) ja Tanskan pakolaisapu (Danish Refugee Council). Klinikalla työskentelee yksi vakituinen työntekijä sekä Punaisen ristin vapaaehtoisten terveydenhuollon ammattilaisten ryhmä. Vapaaehtoiset ovat vähintään viisi vuotta alallaan toimineita lääkäreitä, kättilöitä, fysioterapeutteja, sairaanhoitajia, hammaslääkäreitä, psykologeja ja psykiatreja. Klinikalla on lisäksi käytössään vapaaehtoisia tulkkeja. Toimintaa rahoitetaan avustuksilla ja lahjoituksilla. Kulut ovat n. kolme miljoonaa kruunua vuodessa. Klinikka tuottaa kerran vuodessa raportin mm. kävijämäärästään, heidän profiilistaan sekä annetuista diagnooseista.

Klinikka on auki 3-4 kertaa viikossa klo 17–20. Eri viikonpäivinä painottuvat eri palvelut; esimerkiksi joka toinen perjantai on lastenlääkäri ja -terveydenhoitaja tavattavissa. Lapsia on n. 2-3 % kävijöistä. Potilaat tulevat klinikkan aueussa ilman ajanvarausta ja jonotusperiaatteella. Tilat ovat pienet, mutta jonotus sujuu yleensä ilman suurempia konflikteja. Kävijöitä on 15–22 päivässä. Suurin osa kävijöistä on Afrikasta, Itä-Euroopasta, Lähi-Idästä sekä Aasiasta. Yleisimmät käynnin syyt ovat raskaus, ihotaudit, infektiot, hengityssairaudet, hammasvaivat, diabetes ja mielenterveyden ongelmat. Kaikki hoito ja lääkitys tarjotaan potilaille tarvittaessa ilmaiseksi. Potilastiedot kerätään potilaan antaman nimen ja syntymäajan perusteella, henkilöpapereita ei vaadita. Klinikalla on hyvä yhteistyö kunnallisen terveydenhoidon kanssa ja he lähettävät tarvittaessa potilaat tarkempiin tutkimuksiin/hoitoon. Klinikka myös tapaa säännöllisesti muita Pohjoismaiden vastaavia klinikoita (Helsingissä Global clinic). Lisäksi se on hyvin verkostoitunut muiden alueen toimijoiden kanssa, jotka kohtaavat paperittomia. Tanskan lakien mukaan paperittomille voidaan tarjota vain terveydenhoitopalveluja. Yösiän, ruuan tai neuvonnan antaminen on kiellettyä.

H17

Halmtorvet 17, 1700 København, ta40@sof.kk.dk

Maailmassa on n. 100 huumeiden käyttöhuonetta, joista suurin osa sijaitsee Euroopassa. Tanskasta niitä löytyy muutama. Norjassa on myös käyttöhuone, mutta Islannissa, Ruotsissa ja Suomessa niitä ei ole vielä perustettu. H17 on Tanskan ja Pohjoismaiden suurin suonensisäisten huumeiden käyttäjille tarkoitettu käyttöhuone, jossa ohjataan steriiliin ja turvalliseen käyttöön. Siellä on myös mahdollisuus terveysneuvontaan ja psykososiaaliseen tukeen.

Rakennus, jossa H17 sijaitsee, kuuluu Kööpenhaminan sosiaalitoimelle ja myös toiminta on kaupungin ylläpitämää. Nimi H17 tulee osoitteesta Halmtorvet 17, joka sijaitsee lähellä keskusrautatieasemaa. Kaupunginosalla on pitkä historia alueena, jossa on ollut huumeiden käyttäjiä ja kaupankäyntiä. H17 sijaitsee korttelissa, joka muistuttaa Helsingin Teurastamoa. Korttelista löytyy myös trendikkäitä ravintoloita.

Kadun toisella puolella on poliisiasema, jonka kanssa H17:llä on toimiva yhteistyö. Tanskan lainsäädännössä huumeiden käyttö ei ole rikos, niin kuin Suomessa. Poliisille soitetaan esim. kun asiakkailla on keskinäisiä riitoja, jotka eivät selviä henkilökunnan toimin. Joskus poliisi tekee pidätyksiä. Alaikäiset eivät pääse käyttöhuoneeseen. Jos henkilö ei poistu, paikalle kutsutaan poliisi. Myöskään raskaana olevat eivät voi asioida käyttöhuoneissa, heistä tehdään aina ilmoitus sosiaaliviranomaisille.

H17:ssä on töissä sairaanhoitajia ja sosiaalityöntekijöitä, lääkäri käy kerran viikossa. Paikassa on tapahtunut noin miljoona käyttökertaa, mutta yhtään kuolemaa ei ole ollut, johtuen mahdollisesti hyvistä ensiapuvalmiuksista. Yiannostuksia tulee lähes päivittäin. Niitä aiheuttavat aineet, jotka ovat erityisen puhtaita tai joihin on lisätty vaarallisia aineita. Polttamista ja pistämistä varten on erilliset tilansa. Yleisesti käytetyt aineet ovat heroiini, crack ja kokaiini.

Kovia huumeita käyttäviä on vaikea saada kiinnittymään sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin. Käyttöhuoneiden avulla voidaan vähentää syrjäytymistä palveluista ja vähentää asiakaskunnan sairastavuutta. Asiakkaat saavat neuvoa, miten pistää turvallisesti, puhtaat käyttövälineet ja esimerkiksi tulehduksiin saa nopeasti hoitoa. Käyttäjillä on mahdollisuus testata, mitä heidän hankkimansa aine sisältää. Asiakkaita voi ohjata joustavasti mm. päihdepalveluihin, kun herää muutoshalukkuutta. H17:ssä on toimisto myös päihdetyöntekijöiden käytössä.

Käyttöhuoneet vaikuttavat positiivisesti ympäristön turvallisuuteen ja viihtyvyyteen. Käyttäjille käyttöhuone tuo turvallisuutta, mutta myös muille alueen asukkaille ja vierailijoille, kun esimerkiksi ruiskuja ei ymmärtääksemme juurikaan löydy puistoista ja kaupankäynti tapahtuu käyttöhuoneiden läheisyydessä. Käyttöhuoneissa myyminen on kielletty.

Käyttöhuoneet eivät lisää huumeiden käyttöä. Asiakaskunta on sellaista, joilla on takanaan pitkä huumehistoria. Usein huumeiden käyttö on alkanut jo alaikäisenä. Työntekijät ohjaavat asiakkaat toisiin palveluihin, jos asiakkaalla ei ole pitkää huumehistoriaa.

Cafe Klare

Lyrskovgade 2, 1758 København, ab@maendeneshjem.dk

Cafe Klare on naisten yökahvila, joka tarjoaa rauhallisen yöpaikan kodittomille naisille sekä neuvontaa ja ohjausta päivisin. Kodittomat naiset ovat haavoittuvammassa asemassa ja kohtaavat eri väkivallan muotoja. Klaresta on pyritty tekemään kävijöille turvallinen alue. Café Klare on avattu n. 7 vuotta sitten osana asunnottomuusstrategiaa. Cafe Klare kuuluu Mændenes Hjem -organisaation alaisuuteen.

Cafe Klare on auki iltaseitsemästä aamukymmeneen. Yöpyminen on ilmaista, mutta Mændenes Hjem -organisaation pysyvät asuntolat ovat maksullisia. Sänkypaikkoja on 20 hengelle, mutta tilaa pyritään järjestämään tarpeen mukaan niin, että 24–30 henkilöä pystytään majoittamaan. Päivällä työntekijät antavat neuvontaa ja ohjausta. Öisin työ keskittyy haittojen vähentämiseen ja turvallisen ympäristön luomiseen sekä luottamuksen rakentamiseen. Naiset itse määrittävät sen, mihin tarvitsevat apua. Asiakkaita ei veloiteta puhumaan tai paljastamaan henkilöllisyyttään. Jos henkilö ei puhu tanskaa, saattavat työntekijät tarkistaa, onko tällä oikeutta Tanskan sosiaaliturvaan. Tämä johtuu siitä, että Tanskassa on mahdollista saada enimmillään kaksi vuotta vankeutta, jos auttaa ihmistä, jolla ei ole oikeutta sosiaaliturvaan.

Huoneissa sänkyjä on yhteensä 16 ja loput nukkumapaikat sijaitsevat yleisissä tiloissa, jonka muodostaa keittiö ja iso oleskelutila. Iltaisin saa puhtaat lakanat, joiden peseminen on työntekijöiden vastuulla. Klaren tiloista löytyy myös suihkut, wc:t sekä pyykinpesukoneet. Lisäksi on varasto, josta löytyy esimerkiksi vaatteita, pelejä sekä hygieniatarvikkeita. Joskus työntekijät myös joustavat ja antavat säilyttää varastossa asiakkaiden omia tavaroita. Yleisissä tiloissa on lukollisia lokeroita, joihin naiset voivat jättää tavaroitaan. Jos lokero joudutaan tyhjentämään sen takia, ettei henkilöä ole yli neljään vuorokauteen näkynyt, yrittävät työntekijät silti säilyttää henkilökohtaisesti merkitykselliset esineet, kuten valokuvat. Haittojen vähentämiseksi Klaresta on mahdollista saada kondomeja sekä puhtaita neuloja.

Ruokaa tuodaan ruokapankin rekalla torstaisin. Keittiö on kaikille avoin, asiakkaat voivat mennä jääkaapille ja ottaa sieltä mitä tarvitsevat. Klare pyritään pitämään mahdollisimman kodinomaisena. Sääntöjen määrä on pyritty pitämään vähäisenä. Tämän lisäksi työntekijät pyrkivät välttämään pakon käyttämistä. Klaressa pyritään, ettei annettaisi porttikieltoja. Tilanteen vaatiessa asiakas ohjataan ulos, mutta hän saa tulla seuraavana päivänä takaisin. Joskus riittää myös, että asiakas käy rauhoittumassa ulkona.

Yhteistyötahoja on useita. Esimerkiksi käyttöhuone H17:sta ja kirjastoista ohjataan asiakkaita Klareen. Tämän lisäksi sinne jalkautuu psykiatria-erikoistuneita terveydenhuollon ammattilaisia. Joka keskiviikko kaupungin asunnottomuusyksiköstä (ks. s.2) jalkautuu työntekijä Klareen. ”Sosiolanssista”/Sociolancesta jalkautuu tiistaisin ja torstaisin terveydenhoitaja ja sosiaalialan työntekijä. Vapaaehtoistyöntekijät pitävät Klaressa keskiviikkoisin ruokakerhoa. Tiistaisin Klaressa käy hieroja. Klaressa toimii myös peer-to-peer – projekti, jossa paremmin voivat vertaiset auttavat, tukevat ja puhuvat uusien asiakkaiden kanssa sekä kertovat, miten paikassa ollaan.

Kävijöitä on öisin n. 19 henkilöä ja viikkotasolla asiakkaita yöpyy n. 45 eri henkilöä. Monilla naisista on mielenterveys- ja päihdeongelmia. Muutamat asiakkaista ovat seksityöläisiä. Noin puolet asiakkaista ovat syntyperäisiä tanskalaisia. Yöpyjien ikäjakauma on 18–90 vuotta, mutta suurin ikäryhmä on 40–50 vuotiaat. Osalla asiakkaista saattaa olla asunto, mutta he

hakeutuvat Klareen esimerkiksi sosiaalisten kontaktien takia. Asiakaskyselyssä 70–80 % vastanneista on tuonut esiin yksinäisyyden ongelmana. Toinen syy asunnollisten hakeutumisessa Klaren palveluihin on mielenterveysongelmat, kotona ei vain pysty olemaan syystä tai toisesta.

Kompasset

Kæmnervej 1, 2400 København NV, c.cramon@kirkenkorshaer.dk

Kompasset on noin kaksi vuotta sitten vanhaan tehtaaseen avattu viihtyisä päiväkeskus koddittomille maahanmuuttajille. Kompasset keskittyy niihin ihmisiin, joilla ei ole Tanskassa oikeutta sosiaaliturvaan. Pääasiassa asiakaskuntana on Euroopan liikkuvaa väestöä. Toimintaa ylläpitää Kirkens Korshaer. Paikassa työskentelee noin 50 työntekijää ja vapaaehtoisia. Kävijöille tarjotaan peseytymistiloja, henkilökohtaisten tavaroiden varastointia (52 lokeroa), oikeudellista apua, neuvontaa Tanskaan rekisteröitymisessä, tukea työnhaussa, makuupaikkoja päivällä (40 sänkyä), tietokoneen ja internetin käyttömahdollisuutta sekä puhelimen latauspalveluita. Työllistymistä tukevaan Extra mile -mentorointiohjelmaan on mahdollista osallistua, mikäli henkilö on motivoitunut ja hänellä on realistinen mahdollisuus työllistyä.

Kompasset jalkautuu myös kaduille, minkä tavoitteena on luoda luottamuksellisia suhteita ulkona asuviin ryhmiin ja ohjata avuntarvitsijoita esim. sopiviin majoituspaikkoihin ja terveystaloihin. Kompasset tekee niin ikään aktiivista yhteistyötä lähiympäristönsä kanssa; yhteisöllisyyttä ylläpidetään mm. järjestämällä yhteistä toimintaa paikallisten asukkaiden kanssa, esim. grillausta ja puutarhanhoitoa.

Palvelua Kompassetissa voi saada monilla eri kielillä. Puhuttuja kieliä ovat mm. englanti, romanian, bulgaria, ranska, espanja, saksa, puola ja italia. Noin kolmannes kävijöistä on kotoisin Romaniasta. Etelä-Euroopan maista, kuten Espanjasta ja Italiasta tulee paljon väkeä, monet heistä ovat alkuaan Afrikan maista. Myös ns. kolmansien maiden kansalaisia kulkeutuu Kööpenhaminaan asunnottomiksi. Tanska ei ole kovan maahanmuuttopolitiikkansa vuoksi kovin suosittu turvapaikanhakumaana, joten kielteisen turvapaikan saaneita ei näy paljonkaan koddittomien palveluissa.

Kompassetin toimintaa on vaikeuttanut Tanskan Sosiaaliministeriön päätös siitä, että maassa laittomasti oleskelevia ei saisi auttaa - myös Itä-Euroopan romaniväestöä on yleisesti luettu tähän joukkoon, joita ei tulisi rohkaista maassa oleiluun. Kompassetissa ei ole luvallista järjestää esimerkiksi yömajoitusta kadulla yöpyville. Sosiaaliministeriön linjauksesta on tehty valituksia, sillä EU:n kansalaisilla tulisi olla yhtäläiset oikeudet liikkumiseen ja työnhakuun. Ohjeita on sosiaaliministeriön taholta sittemmin tarkennettu, mutta siltikään ei ole aivan selvää, mikä on luvallista auttamista. Onko esimerkiksi neuvonta auttamista? Kompassetin työntekijä kertoi, että julkista rahoitusta oli vedetty takaisin, koska paikan oli tulkittu syyllistyneen laittomaan auttamiseen. Tanskassa kiireellistä ja välttämätöntä sairaanhoitoa on kuitenkin luvallista järjestää kaikille maassa oleskeleville.

Tanskassa EU-kansalaisille maassaoloehdot voivat täytyä, mikäli henkilöllä on todisteita työnhausta ja sen hetkinen maan työtilanne sallii työllistymisen. Työn puuttuessa monet kadulla elävistä maahanmuuttajista elättävät itsensä pullojen keräämisellä ja/tai lehden myynnillä. Kerjääminen on Tanskassa kriminalisoitua; siitä voi saada jopa kaksi viikkoa vankeutta ja sakkoa. Kolmannen sakon jälkeen maasta voidaan karkottaa ja määrätä henkilölle kuuden vuoden maahantulokielto. Myös leiriytyminen on luvatonta ja siitä voi seurata kielto tulla kunnan alueelle. Kompassetissa kerrottiin, että EU:n ulkopuolelta, kolmansien maiden kansalaisilla saattaa olla mukanaan kolmen kuukauden ylläpitoa vastaava summa (12 000 dk) sekä matkalippu kotimaahansa, jotta poliisi ei kohdatessaan karkottaisi heitä maasta ulos.

Tällä hetkellä Tanskassa poliitikot vastustavat yleisesti esimerkiksi pakolaisten vastaanottamista ja asenteet maahanmuuttajia kohtaan ovat koventuneet. Poliisin toimintaa on myös arvosteltu tarpeettoman kovaotteiseksi. Niin ikään kansalaisten asenteet ulkolaisia kohtaan ovat muuttuneet kielteisimmäksi. Kadulla elävät maahanmuuttajat ja heidän parissaan työskentelevät tahot odottelevat "parempia aikoja", kerrottiin Kompassetissa.

Socialtjänst Innerstaden (Malmön sosiaalitoimi)

Arbetsmarknads- och socialförvaltningen, Enhet ekonomiskt bistånd

Bergsgatan 54, 205 80 Malmö

Malmön sosiaalitoimessa vierailukohteeksi valikoitui Socialtjänst Innerstaden (Arbetsmarknads- och socialförvaltningen, Enhet ekonomiskt bistånd), joka on yksi Malmön sosiaalitoimen alueellisista toimistoista. Innerstadenissa tapasimme osastonjohtajan, päällikön sekä paperittomien kanssa työskentelevän sosiaalityöntekijän. Malmössä paperittomien palveluita on Helsingin tavoin keskitetty tietyille työntekijöille, mutta paperittomia asioi kaupungin eri alueilla ja alueellisissa toimistoissa. Ruotsissa kerrottiin paperittomia olevan n. 12.000 (luku on vaikea vahvistaa). Paperittomille myönnettävistä sosiaalipalveluista säädetään Ruotsin sosiaalihuoltolaissa (SOL 2 kap 1 §). Lain mukaan viimesijainen vastuu kuuluu kunnalle. Kunta vastaa siitä, että yksilö saa sen tuen ja avun minkä tarvitsevat. Tarkempaa määritelmää avusta ei ole annettu, joten jokaisella kunnalla on oikeus määritellä tarjoamansa palvelut ja niiden kattavuus. Tämä aiheuttaa hajontaa palveluiden määrässä sekä kuntien välillä että niiden sisällä. Malmössä puuttuu yhtenäinen linjaus paperittomien palvelujen sisällöstä, jonka takia myös Malmön eri aluetoimistojen kesken esiintyy eroavaisuuksia. Vierailukohde Socialtjänst Innerstadenin palvelut eivät tästä syystä kerro kaikkien Ruotsin kuntien käytännöistä, vaikkakin antavat joitakin suuntaviivoja.

Sijaintinsa vuoksi kulkureitillä Eurooppaan Malmössä on jo pitkään ollut paperittomia. Touku-kuussa 2018 Malmössä sosiaalipalveluita oli saanut 153 paperitonta, joista 63 Socialtjänst Innerstadenista (kts. taulukko). Malmössä aikuisille paperittomille myönnetään tarvittaessa tukea prepaid-kortille kahdesti kuukaudessa (n.176 e/kk). Lapsille maksettava tuki vastaa kuntalaiselle maksettavaa viimesijaisen etuuden määrää. Malmössä jokaisen asiakkaan on ilmoitettava sosiaalitoimelle oleskeluosoitteensa, jotta oleskelu voidaan määritellä olevan tietyllä alueella. Sosiaalitoimi on vuoden 2018 alusta velvoitettu poliisin pyynnöstä ilmoittamaan paperittoman oleskeluosoitteen ja ensimmäinen pyyntö on toimitettu sosiaalitoimelle tammi-kuussa 2018. Aikuisten on järjestettävä asumisensa itse. Lapsiperheiden asumista voidaan tukea rahallisesti vuokrien muodossa, mikäli perhe oli järjestänyt majoituksensa itse. Sosiaalitoimi ei varsinaisesti järjestä lapsiperheiden asumista, joskin perheitä voidaan Helsingin tapaan kriisimajoittaa perheen erityisen tilanteen sitä vaatiessa. Paperittomalla on oikeus koulutukseen (mm. perusopetus). Tämän lisäksi yli 1-vuotiaat lapset pääsevät Malmön alueella päivähoitoon.

Oikeudet terveydenhuoltoon noudattelevat osapuilleen samaa linjaa kuin Suomessa. Paperittoman oikeudet ovat rajattu akuuttiin hoitoon, ja sellaiseen välttämättömään hoitoon, joka ehkäisee akuuttihoidon tarpeen syntymistä. Lapsilla ja raskaana olevilla naisilla on oikeus terveyspalveluihin kuten kuntalaisella.

Malmön sosiaalitoimen yhteistyökumppaneita paperittomien asiakkaiden osalta olivat eri kolmannen sektorin järjestöt, kuten Rädda Barnet (Pelastakaa Lapset), Röda Korset (Punainen Risti) ja tutustumiskohteenakin ollut Skåne Stadsmission (vastava Suomessa Helsingin kirkko).

Skåne Stadsmission

Malmgatan 3, 211 32 Malmö

Skåne Stadsmission on yksi kymmenistä lähetysjärjestön kaupunkimissioista, joita on perustettu eri länsimaissa. Malmön Skåne Stadsmissionetilla on laajat sosiaalipalvelut kuntalaisille, kuten hätämajoitusta, ruoka-apua, terveystalveluita asunnottomille ja päihteidenkäyttäjille, majoitusta ja palvelua liikkuvalla väestölle (Cross Road), neuvontaa, sosiaalista yrittäjyyttä, kuntoutusta, kirpputoritoimintaa.

Skåne Stadsmissionetin Unga Forumin palveluihin kuuluu paitsi alle 25-vuotiaille kohdennettuja palveluja, myös palveluja erityisesti yksin ilman huoltajaa tulleille maahanmuuttajanuorille sekä paperittomille. EU-kansalaisille ja liikkuvalla väestölle palveluja tarjotaan Cross Roads -projektin kautta.

Skåne Stadsmissionetin Unga Forumissa tavattiin sosiaalityöntekijä, oikeusavustaja ja järjestön rahoitusta hakeva työntekijä. Työntekijöillä on vaitiolovelvollisuus eikä heillä ole velvollisuutta ilmoittaa poliisille asiakkaiden olinpaikkaa.

Paperittomille tarjotaan maksutonta oikeusapua ja tukea lupa-prosesseissa. Konkreettisimmillaan tuki voi olla, että työntekijä noutaa paperittoman asiakirjoja valtakirjalla lupaviranomaisilta, mikäli paperiton ei henkilökohtaisesti uskalla asioida viranomaisten kanssa. Sosiaalityöntekijä voi myös tehdä tarvittaessa lähetteen lasten ja nuorten psykiatrisen sota- ja kidutusyksikköön. Lisäksi asiakkaita autetaan tavanomaisimmassa viranomaisasioinnissa, kuten päiväkoti- ja kouluhakemusten kanssa. Sosiaalityöntekijä saattaa toisinaan asiakkaita sosiaalitoimeen ja voi toimia tapaamisissa tukihenkilönä, mikäli paperittomalla on pelkoja ja epäluottamusta viranomaisia kohtaan. Tapaamamme sosiaalityöntekijä oli aiemmin työskennellyt kunnassa, mikä edesauttaa luottamuskysymysten ja yhteistyön sujuvuutta.

Asiakkailla on mahdollisuus asioida joko ajanvarauksella tai viikoittaisilla drop-in aikoina. Osa järjestön työn tavoitteita on luoda ihmisille tunne osallisuudesta ja yhteenkuuluvuudesta. Yksi keino on järjestää erilaisia juhlia, retkiä ja perhetapaamisia. Unga Forumetin tiloissa on oleskelutiloja ja läksyjen teossa auttamista nuorille. Työn luonteeseen kuuluu se, että keskitytään ajankohtaisiin asioihin. Koska työ ei yleensä voi olla pitkäjänteistä, puuttuu siitä myös tietty suunnitelmallisuus.

Paperittomien palvelut Malmössä ja Kööpenhaminassa

Ns. paperittomien palveluihin tutustuttiin sekä kunnallisissa sosiaalitoimissa (Malmö ja Kööpenhamina), että eri järjestöissä, jotka joiden toiminnan kohderyhmänä on joko kokonaan, tai osittain henkilöt, joilla ei ole oikeutta sosiaaliturvaan. Yhteenveto kunnallisten palveluiden yhtäläisyyksistä ja eroista on esitetty taulukossa raportin lopussa.

Kööpenhamina

Kööpenhaminan sosiaalitoimen toimintaa on esitelty raportissa edellä. Keskeistä paperittomien kannalta on Tanskan lainsäädäntö, joka kieltää laittomasti maassa oleskelevien tai sosiaaliturvaan kuulumattomien henkilöiden auttamisen. Henkilön status määrittelee tarjottavien palveluiden määrää, ja auttaminen on kriminalisoitua. Tanskan maahanmuuttovastainen poliittinen ilmapiiri näkyy myös järjestettävissä palveluissa. Kööpenhaminan sosiaalitoimessa asiakkaina olevat ulkomaalaiset, ”paperittomat”, olivatkin pääosin kadulla asuvia EU-kansalaisia. Kolmannen maan kansalaisia ei sosiaalitoimessa juurikaan kerrottu kohdattavan.

Kompassetin työntekijöiden arvio ns. kielteisen turvapaikan saaneiden ja muiden kolmannen maan paperittomien vähäisestä määrästä perustui ajatukseen siitä, ettei Tanska kireästä maahanmuuttopolitiikastaan tunnettuna ole ollut houkutteleva maa turvapaikanhakijalle, tai paperittomallekaan. Maantieteellisestä sijainnistaan johtuen Tanska on kuitenkin ainakin ollut siirtolaisreiteillä kauttakulkumaa kohti Ruotsia ja Suomea. Ilman oleskeluoikeutta olevien kolmannen maan kansalaisten täydellinen puuttuminen tuntuu sen perusteella jokseenkin kummalliselta, varsinkin kun Suomessa ja Ruotsissa arvioidaan olevan tuhansia paperittomia. Helsingin kokemuksella paperittomat ovat verrattain liikkuvaa väestöä sekä Dublin-asetuksen pakottamana, että pyrkien löytämään maan, jossa laillistaa oleskelunsa esimerkiksi työnteon perusteella tai hakemalla kansainvälistä suojelua. Senkin perusteella asiakasryhmän näkyväisyys Tanskassa, edes yksilötasolla lyhytaikaisesti, tuntuu epäuskottavalta.

Politiikka, joka sivuuttaa kokonaisen asiakasryhmän olemassaolon, on yhtä voimakasta politiikkaa, kuin toisen asiakasryhmän palveluiden eteen tehdyt toimenpiteet. ”No-policy is a policy”. Palveluiden täydellinen puuttuminen ei ole kuitenkaan tae siitä, että palveluntarpeita ei todellisuudessa olisi. Lyhyen vierailun aikana on vaikea arvioida ilmiön syitä tai seurauksia. Avun sanktioiminen saattaa tuottaa tilanteen, jossa epävirallisesta auttamisesta on vaiettava, eikä niin julkinen sektori, kuin julkisrahoituksesta riippuvainen kolmaskaan sektori voi puhua asioista mahdollisten sanktioiden pelossa. Tutkimuksen kannalta olisi kuitenkin kiinnostavaa tietää, poistaako avun sanktioiminen palveluntarpeet ja ”karkoittaa” paperittomat, vai tuottaako se vaan maan alla elävän oikeudettoman ryhmän, jonka on selvittävä perustarpeistaan yhteiskunnan normiston ulkopuolisin keinoin.

EU-kansalaisten osalta Tanskan sosiaalitoimen palveluissa oli kuitenkin hyviä käytäntöjä. Kotimaahan integroivien palvelupolkujen rakentaminen osana kotimatkan tukemista vaikutti hyvään ja kestävään ratkaisuun pyrkivältä palvelulta, pelkän yhdensuuntaisen lentolipun sijaan. Palvelu oli EU-kansalaisille samansuuntaista kuin niin sanotun vapaaehtoisen paluun palvelu, johon pyrittiin sisällyttämään palveluita vastaanottavassa maassa, jotta sinne takasin integroituminen olisi sujuvaa, ja siten myös pysyvämpää (vaikka rahallista hyödykettä jaettiin vain

minimaalisesti, jos ollenkaan). Sosiaalityön kannalta kestävien ratkaisujen hakeminen on eettisesti perusteltua ja asiakaslähtöistä, pelkän menolipun näyttäytyessä pääosin järjestelmä-lähtöisenä ratkaisuna.

Malmö

Malmön sosiaalitoimessa vierailukohde oli yksi Malmön sosiaalitoimen alueellinen toimisto, Socialtjänst Innerstaden, jota on esitelty raportissa edellä. Malmössä paperittomien palveluita on Helsingin tavoin keskitetty tietyille työntekijöille, mutta paperittomia asioi kaupungin eri alueellisissa toimistoissa. Paperittomille myönnettäviä sosiaalipalveluita ei ole Ruotsissakaan määritelty lainsäädännön tasolla, joten jokaisella kunnalla on oikeus määritellä tarjoamansa palvelut ja niiden kattavuus. Tämä aiheuttaa hajontaa palveluiden määrässä niin kuntien välillä kuin niiden sisällä eri aluetoimistojen kesken. Palveluiden määrä on vahvasti sidoksissa vallitsevaan poliittisiin voimasuhteisiin, ja siksi myös Malmössä ollaan syksyllä tulevien vaalien myötä huolissaan palveluiden jatkosta.

Malmössä sosiaalipalvelut on pääpiirteittäin järjestetty samassa linjassa Helsingin kanssa. Lasten kannalta palvelut Malmössä ovat kattavammat sekä ns. täyden perusosan sekä tarjotun päivähoidon osalta. Lasten oikeuksien sopimuksen kannalta Malmössä oleskeleva paperiton lapsi siis kärsii vähemmän vanhempiensa statuksesta (LOS 2.artikla, ks. esim. <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/>), kuin Helsingissä oleskeleva, joskaan lapsen tilannetta ei voi rinnastaa kuntalaiseen. Terveystenhuollon osalta lasten yhdenvertainen oikeus palveluihin kuntalaiseen lapseen nähden on tunnistettu sekä Helsingissä että Malmössä, ja samansuuntaisia käytäntöjä tai aloitteita on käytössä myös muissa Suomen kunnissa. Oikeus peruskouluun ei ole sidoksissa oleskelulupa- tai sosiaaliturva-oikeuteen. Sosiaalipalveluiden kannalta lasten yhdenvertaisuutta ei kuitenkaan vielä tunnisteta, vaikka sen voisi nähdä olevan linjassa lasten oikeuksien sopimuksen kanssa. Päivähoidon - vaikka vain osapäiväisen - voisi nähdä toisaalta tukevan lapsen kehitystä vanhempien haavoittuvasta elämäntilanteesta huolimatta, ehkäisevän lapsen syrjäytymistä ja tarvittaessa jopa turvaavan lapsen ravinnonsaantia. Oikea-aikaisilla, ennaltaehkäisevillä palveluilla voitaisiin ehkäistä kalliiden erityispalveluiden tarvetta, inhimillisestä kärsimyksestä puhumattakaan, joita paperittomana, yhteiskunnan laitamilla elävillä lapsilla on muutenkin kohonnut riski kokea. Päivähoidossa paperiton lapsikin voisi olla lapsi toisten joukossa, ja saada virikkeitä, turvallista arkea ja laadukasta varhaiskasvatusta, joka voisi ehkäistä myöhempää syrjäytymistä yhteiskunnasta - minkä tahansa valtion alueelle lapsen elämä tulevaisuudessa päättyisikään.

Oikeudet terveydenhuoltoon noudattelevat osapuilleen samaa linjaa kuin Helsingissä; lapsilla ja raskaana olevilla naisilla on oikeus terveysten palveluihin kuten kuntalaisella. Muun paperittoman oikeudet ovat rajattu akuuttiin hoitoon, ja sellaiseen välttämättömään hoitoon, joka ehkäisee akuuttihoitoon tarpeen syntymistä.

Ongelmalliseksi Malmössä koettiin ilmoitusvelvollisuus, sekä palveluiden juurtumattomuus lainsäädäntöön. Palveluihin hakeutumisen ehtona oleskeluosoitteen kertominen voi vähentää uskallusta ottaa palveluita vastaan, joka edelleen jättää ihmisiä palveluiden ulkopuolelle haavoittuvaan elämäntilanteeseen. Toisaalta Helsingin kokemuksella harvalla paperittomalla on edes olemassa vakituinen oleskeluosoite, ja monen kuntalaisen asunnottoman tavoin tuleva yöpaikka voi järjestyä kaverin sohvalta, hätämajoituksesta tai puiston pimeimmästä nurkasta.

Oleskeluosoitteen nimeäminen palveluiden saamisen ehtona voi myös vähentää paperittomien mahdollisuutta majoittua muualla kuin hätämajoituksessa tai ns. kadulla, mahdollisten majoittajien ongelmien pelossa.

Niin kauan kun lainsäädännön puitteissa tarjotaan paperittomalle vain ehdoton minimieksistentssi ja kiireellinen sairauden hoito, on ehdottomasti perusteltua kuntien mahdollisuus tarjota laajempia palveluita niin halutessaan. Välttämättömäksi katsottujen palveluiden tarjoamisen ei ole kansainvälisissä tutkimuksissa nähty olevan vetovoimatekijä, paperittomuus ei ole tavoite, oli kyseessä sitten turvapaikkaa tai työpaikkaa Euroopasta hakemaan lähtenyt henkilö. Kunnissa, kuten Helsinki ja Malmö, on kuitenkin tunnistettu joidenkin välttämättömien palveluiden olevan paitsi osa jokaista ihmistä koskevia perus- ja ihmisoikeuksia, myös tekijä, jolla ennaltaehkäistään korkeampien kustannuksen korjaavien palveluiden tarvetta, kuten edelläkin on mainittu. Tilanne, jossa kuntien käytännöt vaihtelevat, tuottaa kuitenkin paperittomana jo elävien ihmisten eriarvoisuutta valtioiden sisällä oleskelukuntaansa nähden. Erityisesti monesta kunnasta koostuvilla metropolialuilla, kuten pääkaupunkiseudulla suurten kuntien keskinäiselle yhteiselle sote-palveluiden koordinoinnille voisi olla tarvetta, ainakin matkalla kohti yhtenäistä, paperittomien perusoikeudet takaavaa, lainsäädäntöä.

Johtopäätöksiä ja kehittämisideoita

Kööpenhaminan sosiaalitoimen toiminnasta kehittämisideana ja oppimisen paikkana voisi olla aidosti moniammatilliset (monitoimijaiset) tiimit. Asunnottomien yksikkö tarjoaa niin sosiaali- kuin terveystalvitakin asunnottomille. Yhteinen asiakaskunta, osittain yhteiset tilat, sekä tiimin sisäiset erikoistumisalueet varmistavat näkemyksemme mukaan laajemman asiantuntijuuden asiakkaiden kokonaisvaltaiseen auttamiseen.

Projekt Udenfor muistuttaa monin tavoin Etsivää Lähityötä: ulkona asuvat moniongelmaiset kohderyhmänä, matalan kynnyksen työte, jossa asiakkaan kohtaamisen laatu ja asiakasläh- töisyys ovat keskiössä, työmuodon ja työaikojen joustavuus, pakkotahtisuuden puuttuminen, työskentely pääasiassa katuymppäristössä ovat tuttuja elementtejä Etsivälle lähityölle. Udenforin työntekijät kuvailivat, kuinka monet toimijat sanovat tekevänsä liikkuvaa tai jalkautuvaa työtä, mutta tosiasiallisesti työ asiakkaan omassa elinympäristössä saattaa olla hyvinkin vä- häistä. Vaikka Udenfor ja Etsivä lähityö ovat työmuotoina hyvin lähellä toisiaan, on työmuo- doissa myös eroavaisuuksia. Siinä missä Udenfor keskittyy etsivään työhön ulkona-asuvien parissa, Etsivässä lähityössä työskennellään kaikkien kadulla kohdattujen asiakasryhmien kanssa sekä tehdään etsivän työn lisäksi muuta liikkuvaa sosiaalialan työtä ja pyritään toimi- maan siellä missä nähdään palveluaukkoja. Projekt Udenfor toimii järjestökentällä, mikä antaa erilaista joustoa esimerkiksi projektien tiimoilta. Tutustuminen Projekt Udenforin toimintaan vahvisti ennestään jo valmiiksi selkeää ajatusta matalan kynnyksen työotteen ja asiakasläh- töisyyden tärkeydestä etsivässä työssä. Lisäksi järjestökentällä toimivan Udenforin mahdolli- suus suoraan rahankäyttöön asiakastyössä sekä mahdollisuus tarjota ulkona asuville asiak- kaille säilytyslokeroita on jotain mikä Etsivästä lähityöstä puuttuu, vaikkakin toimintarahaa on mahdollista käyttää pienimuotoiseen toimintaan asiakkaiden kanssa. Projektin työntekijät oli- vat luovia työskentelyssään ja samaa työskentelyotetta Etsivässä lähityössä tulee pitää yllä.

Asiakkaan kohtaamisesta ja konfliktien ratkaisemisesta ei voi koskaan oppia liikaa. Monessa paikassa huokui ihmisten kunnioittaminen ja arvostava kohtaaminen. Asiakkaita ei ohjattu pois konfliktitilanteissa tai ei ainakaan annettu pitkiä porttikieltoja. Hyvä olisi eri palveluissa miettiä olisiko vaihtoehtoa esimerkiksi porttikielloille tai vartijan ulosohjaamiselle. Voisiko esimerkiksi työntekijä ottaa pari askelta taaksepäin ja antaa aggressiiviselle asiakkaalle tilaa ja neuvotella niin, että päästäisiin yhteiseen lopputulokseen? Asiakaskuntamme on monin osin yhteiskun- nan ja sen palvelujen ulkopuolella, joten jos heidät rajataan pois vähistäkin palveluista, joihin he pääsevät, ei jäljelle jää mitään.

Monissa vierailukohteissamme vapaaehtoisten erityisosaamista hyödynnettiin hyvin. Pai- koissa, joissa vierailimme, oli monipuolisia palveluita ja yhden luukun periaate näytti toteutu- van monessa paikassa. Toki monet palveluista tuotettiin jalkautuvain työmuodoin, mitä olisi hyvä saada entistä enemmän myös Helsinkiin – viedään palveluita sinne, missä ihmisten omat toimintaympäristöt ovat. Moniammatillista osaamista ja palveluita korostetaan Suomessakin. Silti merkillepantavaa oli, että monissa vierailukohteissa ihmisen oli mahdollista saada apua sosiaalisiin, psyykkisiin ja fyysisiin haasteisiin. Esimerkiksi Klaressa oli jalkautuvien sosiaali- ja terveystalvituiden lisäksi mahdollista saada hierontaa. Myös kunnallisella puolella eri alo- jen edustajat työskentelivät monitoimijaisesti yhtenä työryhmänä.

Vieraillessamme H17 käyttöhuoneessa kiinnitimme huomiota työntekijöiden ja asiakkaiden hy- vään suhteeseen. Kun käyttöhuone perustettiin kaksi vuotta sitten, taloon palkattiin vartija.

Siitä kuitenkin luovuttiin, sillä sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijät halusivat itse hoitaa asiakastyön omalla ammattitaidollaan vuorovaikutuksellisin keinoin. Konfliktitilanteisiin työntekijät suhtautuivat keskustellen rauhoittavasti ja mieluummin perääntyen ja sovitellen. Rauhoittua ja keskustella voi myös kahvikupin äärellä. Säännöissä voi joustaa, esim. oleskeluaikaa käyttöhuoneessa voidaan pidentää tarvittaessa. Ihmisiä ei rajata pois palveluista. Palvelu myöskin tavoittaa hyvin asiakaskunnan, käyttäjiä ei jää ulkopuolelle esim. sen vuoksi, etteivät he uskaltaisi sinne tulla.

Käyttöhuoneesta saimme hyviä huomioita mahdollisesti Suomeen perustettavaa vastaavaa paikkaa varten. Paikan valintaan kannattaa kiinnittää huomiota. Paikka voitaisiin valita sieltä, missä huumeiden käyttäjiä on jo ennestään ja kaupan käyntiä tapahtuu. Tarvittaisiin useampia pieniä paikkoja, ettei tulisi yksittäistä suurta keskittymää. Kun valitaan paikat, joissa ennestään ilmiö on näkyvä, alueen asukkaat todennäköisesti suhtautuvat palveluun lähtökohtaisesti myönteisemmin, koska käyttö siirtyy kadulta sisätiloihin.

Suomessa hyödyttäisiin käyttöhuoneista seuraavista näkökulmista:

1. hyvinvointi ja terveyserojen kaventuminen
2. tartuntatautien vähentyminen
3. turvallisuus ja ympäristön viihtyvyys
4. sosiaali- ja terveydenhuollon kustannuksista säästäminen, kun huumeidenkäyttäjien terveys ja hyvinvointiongelmien mm. tulehduksiin pystytään antamaan hoitoa hyvissä ajoin ja ennaltaehkäisevästi. Käyttäjät pystytään ohjaamaan laajasti sosiaali- ja terveyspalveluihin, ennen kuin ongelmat pahenevat niin, että niitä on kallista korjata. Näin voidaan myös vähentää inhimillistä kärsimystä. Käyttöhuone, jossa ensiapu on lähellä, todennäköisesti pelastaa ihmishenkiä.

Cafe Klaren kaltaista, nimenomaan asunnottomiin naisiin, keskittyvää palvelua ei Suomessa ole. Asunnottomat naiset ovat usein haavoittuvassa asemassa alttiina hyväksikäytölle ja väkivallalle. He ovat vähemmistö vähemmistössä. Tämän takia olisikin hyvä, että asunnottomille naisille olisi oma turvallinen yöpymispaikka. Sukupuoli palvelujen suunnittelemisessa olisi hyvä huomioida, koska asunnottomat naiset saattavat kohdata väkivaltaa ja hyväksikäyttöä juuri miesten suunnalta. Asunnottomien naisten ongelmissa nais erityisyys korostuu, liittyen esimerkiksi äitiyteen, sukupuolittuneeseen väkivaltaan ja seksuaaliseen hyväksikäyttöön.

Suomessa ns. paperittomien kohtelu on näkemyksemme mukaan inhimillisempää, kuin Tanskassa. Paperittomuus on tosin ilmiönä tuoreempi ja erilainen Suomessa kuin Tanskassa. Kööpenhaminan paperittomien parissa työskentelevien puheista välittyi jonkun verran turhautumista, jopa lannistuneisuutta, koska tällä hetkellä ilmapiiiri Tanskassa on hyvin maahanmuuttovastainen lainsäädäntöä myöten.

Meillä Suomessa viranomaisina olisi tärkeää rakentaa ja ylläpitää keskinäistä luottamusta ilman sosiaaliturvaa oleviin ihmisiin. Ruohonjuuritason kontaktipinnan luominen on tärkeää, jotta voimme saada oikeata ja ajankohtaista tietoa sekä luoda aitoja suhteita tähän ryhmään. Lähestymisen tulisi olla ystävällistä, kulttuurisensitiivistä, ihmisarvoista ja yhdenvertaista. Kulttuurin ja kielen tuntijoita olisi hyvä hyödyntää työssä.

Paperittomille tulisi järjestää työllisyyttä edistäviä toimenpiteitä; sopivaa kielenopetusta ja käytännöllisiä taitoja, kuinka selvitä suomalaisessa yhteiskunnassa. Henkilökohtaista mentorointia, ”uravalmennusta” tulisi kohdistaa myös tälle ryhmälle. Sopivia työpaikkoja olisi etsittävä ja luotava, heikko kielitaito ei saisi tulla työllistymisen esteeksi. Työlupien saamista ei pitäisi turhaan hankaloittaa. Nopea työllistyminen on kaikkien etu. Poliisi, media ja päättäjät ovat avainasemassa, kuinka suuri yleisö suhtautuu paperittomien tukemiseen. Positiivisuus ja keskittyminen hyviin asioihin on ensiarvoisen tärkeää.

Ihmisarvojen kunnioittaminen ja heikomman auttaminen on suomalaisen hyvinvoinnin perusta. Tästä arvosta tulisi pitää kiinni. Haavoittuvassa asemassa oleville ryhmille ja heitä auttaville tahoille tulisi järjestää ensisijaisesti apua ja tukea, ei sanktioita. Yhteiskuntarauhan näkökulmasta tämä on ennaltaehkäisevää työtä. Kohderyhmän mielipiteitä tulisi kuulla ja osallisuutta omien palveluidensa suunnittelussa edistää.

Konkreettista kotiinpaluun tukemista voisi olla myös Suomessa vahvemmin julkisissa palveluissa. Kööpenhaminassa sekä julkiselta että järjestöpuolelta on tarvittaessa mahdollista saada saattaja mukaan vapaaehtoisen kotiinpaluun onnistumiseksi. Prosessissa taustatyöhön panostetaan ja yhteydenpito asiakkaan kotimaahan on tärkeää. Sen lisäksi, että kotiinpaluuta tuetaan konkreettisesti, voisi mallia ottaa myös siinä, että Tanskassa työntekijät olivat yhteydessä palaajan kotimaassa oleviin verkostoihin ja tarvittaviin palveluihin. Esimerkiksi se, että vaikeista mielenterveysongelmista kärsivä saatettaisiin kotimaahansa ja varmistettaisiin hänen kiinnittyminen paikallisiin palveluihin, olisi inhimillistä.

Paperittomien terveydenhoitopalveluissa Helsingissä olisi tarve erittäin matalankynnyksen psykiatrian palveluille ulkomaalaisille ja paperittomille.

Taulukko: Vertailu paperittomien palveluista kaupunkien välillä

	Malmö (vierailukohde sektion Innerstad)	Kööpenhamina (vierailukohde Migrant Unit)	Helsinki
Yleistä	Asukasluku 334 987 153 paperitonta (Innerstadin alueella 63) Paperittomina sekä EU-kansalaisia (myös Balkanin alueelta, Puolasta jne.) että kolmannen maan kansalaisia	Asukasluku 1 295 686 Ei arviota paperittomien määrästä, kadulla asuvien asunnottomien määrä 6635? Paperittomat jaetaan kolmeen ryhmään, Pohjoismaalaiset, EU-kansalaiset ja kolmannen maan kansalaiset	Asukasluku 642 045 MAYK:n asiakkuudessa n. 90 Pk-seudulla arvioiden mukaan n. 1000 Paperittomina EU-kansalaiset ja kolmannen maan kansalaiset (esim. Irak, Romania)
Taloudellinen tuki	Aikuiselle 176 €/kk, maksetaan prepaid-kortille Lapsille myönnetään saman verran tukea kuin kuntalaisille Lapsiperheille myönnetään tukea vuokramenoja varten, mikäli löytävät asunnon itse.	Kolmannen maan kansalaisille on kiellettyä myöntää sosiaalista ja/tai taloudellista tukea EU-kansalaisille tukea kotiinpaaluussa	Aikuiselle n 300 €/kk, myönnetään maksusitoumuksena ruoka-kauppaan ja julkiseen liikenteeseen sekä mak-suosituksena Lapselle 150-170 € /kk
Majoitus	Aikuiset järjestävät asumisensa itse. Sosiaali-toimen tulee tietää tarkka asuinpaikka. Perheet kriisimajoitetaan tarvittaessa	Hätämajoitus talvisin Julkisilla paikoilla nukkuminen kiellettyä Lapsista tehdään lastensuojeluilmoitus	Aikuisilla oikeus Hätämajoitukseen ympäri vuoden Perheet Kriisimajoitetaan tarvittaessa

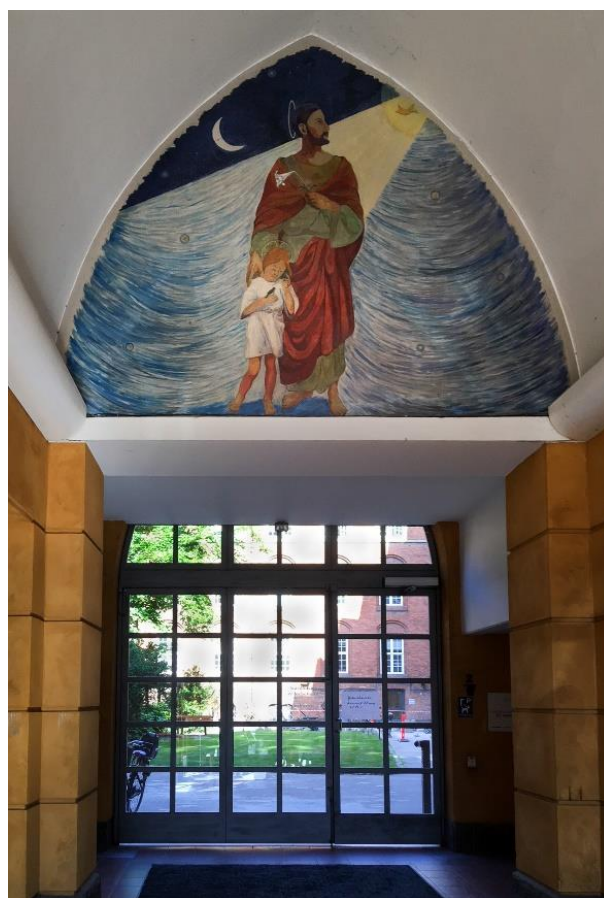
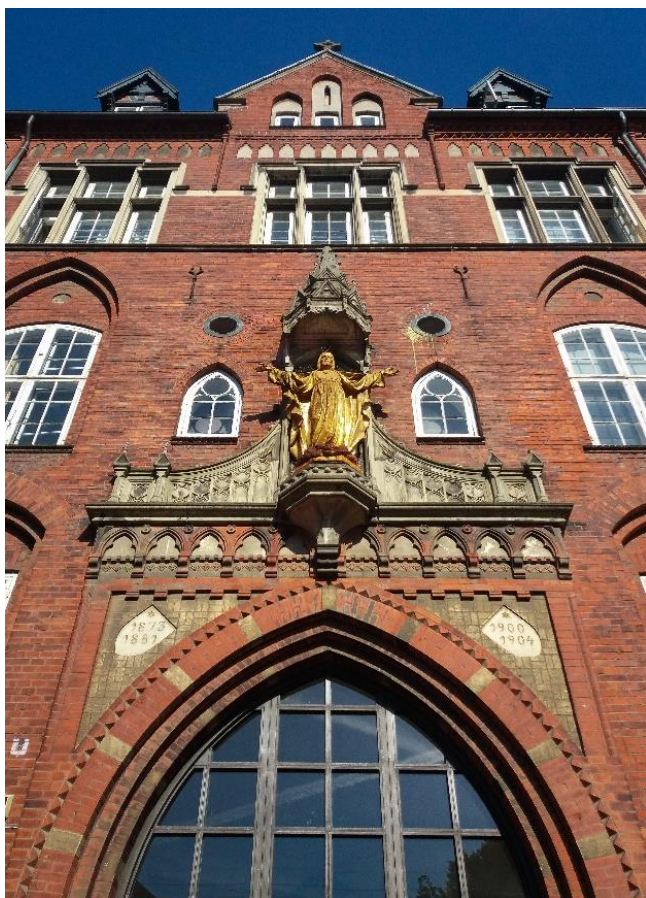
Ovatko palvelut keskitettyjä	Kyllä, aluekohtaisesti paperittomat saavat palveluita yhdeltä sosiaalityöntekijältä	Kyllä, 3 sosiaalityöntekijää	Kyllä, yksi sosiaalityöntekijä ja yksi etuuskäsittelijä
Keskeiset lait	Socialtjänstlagen (SOL 2 kap. 1 §) Lagen om mottagande av asylsökande (LMA 11 §)	EU-lainsäädäntö Eu-kansalaisen oikeuksista.	Perustuslaki Sosiaalihuoltolaki Ns. Asiakaslaki
Miten paperittomia tunnistetaan	Paperittomat tuovat hakemuksensa henkilökohtaisesti (walk-in)		Paperittomat tuovat Hakemuksensa henkilökohtaisesti (walk-in)
Perheiden ja lasten oikeudet sosiaali- ja terveyspalveluihin	Oikeus Neuvolapalveluihin Lapsilla oikeus terveyspalveluihin kuten kuntalaisella. Mahdollisuus päiväkotiin 1 vuotiaille ja vanhemmille (vaihtelee kunnittain, ei lainsäädännössä) Lapsille voidaan järjestää psykiatrista hoitoa (mm Röda Korset)		Lapsilla oikeus terveyspalveluihin kuten kuntalaisilla Päivähoito tilannekohtaisesti, käytännössä ei myönnetä
Koulutus	Oikeus perusopetukseen Oikeus lukio- ja ammat- tiopetukseen Ei oikeutta yliopistokoulutukseen		Oikeus perusopetukseen Oikeus lukio- ja ammat- tiopetukseen, pääsykoetulosten mu- kaan Ei oikeutta opintososiaaliin etuuk- siin

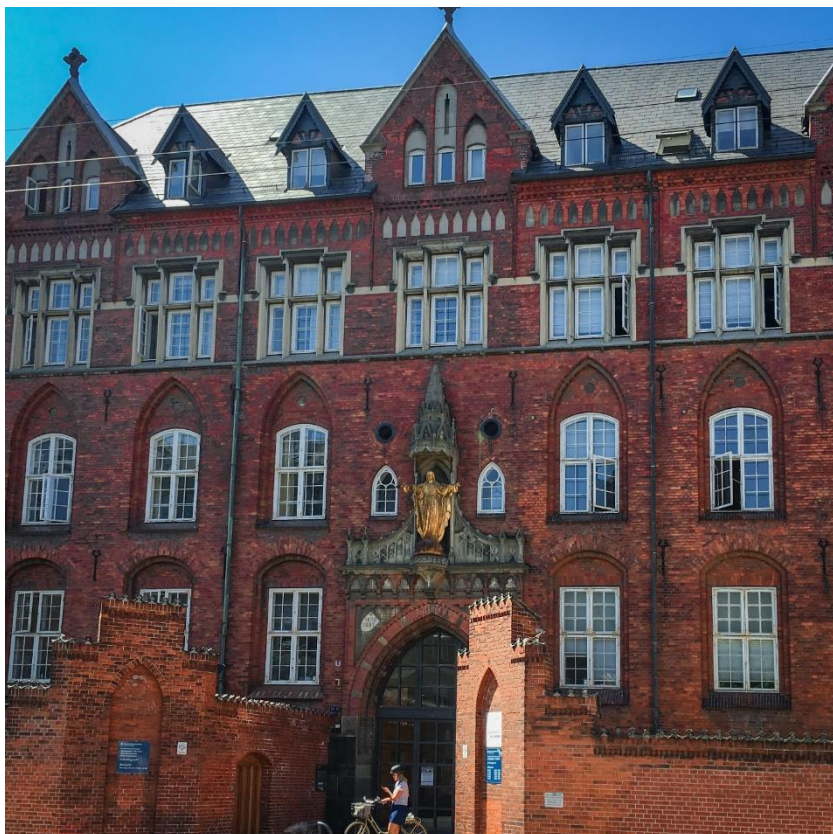
Oikeudet terveyspalveluihin	Aikuiset ovat oikeutettuja akuuttihoitoon sekä välttämättömään hoitoon joka ennaltaehkäisee akuutinhoidon tarvetta. Naiset (raskaana olevat?) oikeutettu kuten kuntalaiset. Akuutti hammashoito Tartuntatautien hoito Raskaana olevat ja synnyttäneet ovat oikeutettuja äitiysneuvolapalveluihin Akuutti psykiatrinen hoito Sota- ja kidutustraumojen hoito (TKT) Lapsilla samat oikeudet terveyspalveluihin kuin kuntalaisilla	Oikeus akuuttihoitoon Röde Kors tarjoaa hammashoitoa ”tule paikalle jonnottamaan” - periaatteella Voidaan tehdä tuberkuloosin pikatesti Röde Korse-tissa, josta lähetävät sairaalahoittoon Raskaana olevat ja synnyttäneet voivat hakea äitiysneuvolapalveluja Röde Kors Sundhetsklinikenistä Akuutti psykiatrinen hoito Röde Kors tarjoaa fysioterapeuttipalveluja	Sekä akuutti- että välttämättömän hoito (ml. hammashoito) kaikille paperittomille Lapsille ja raskaana oleville naisille kuten kuntalaiselle
Keskeiset yhteistyökumppanit	Skåne stadsmission Röda korset Asylgruppen (aktivistgrupp) Rädda Barnen	Projekt Udenför Röde kors, 1 palokatu joka rekrytoi ja koordinoi n. 40 terveydenhuollon vapaaehtoistoimintaa	HDL – Turvattomat – ja Suojattomat –hankkeet, päiväkeskus Hirundo SPR, Sininauhasäätiö, Vivo ry- hätämajoitus, päiväkeskus Mosaiikki, Päiväkeskus Illusia Global Clinic

Miten palomuuuri toimii	Kunnan viranomaisten on luovutettava paperittomien yhteystietoja, osoite ym. mikäli poliisi niitä pyytää. Kolmannen sektorin toimijoilla ei ole luovutusvelvollisuutta. He voivat myös toimia paperittomien puolesta esim. valtakirjan avulla (asiakirjojen noutaminen Migrationsverketistä ym.)	Velvoite ilmoittaa	Sosiaalihuoltolain ja asiakaslain mukaiset; ilmoitusvelvollisuudet tietyissä erityistilanteissa, muuten vaitiolovelvollisuus
Kerätäänkö tutkimustietoa ja / tai tilastoja	Kerätään tilastotietoa	Asunnottomien laskeminen yön aikaan 2 krt/vuodessa, ei eritelty maahanmuuttajien määrä	Kerätään sekä laadullista että määrällistä tilastoa määrien lisäksi mm. palveluntarpeista
Hyvät käytännöt	Selkeä info kunnan kotisivuilla ”Bistånd till personer med utvisningsbeslut (förut kallat papperslösa)” Lapsille perusosa kuten kuntalaiselle.	Tiivis läheinen tuki vapaaehtoisessa paluussa, henkilökohtainen saattaminen kotimaahan ja tarvittaessa siellä palveluihin saattaminen kädestä pitäen. Jalkautuvat lääkärit, psykiatrit, psyk. sairaanhoitajat.	Tiivis yhteistyö kolmannen sektorin kanssa, kansallisesti verrattain laajat oikeuden mm. terveydenhuoltoon, keskitetyt sosiaalipalvelut, jossa moniammatillinen tiimi

LIITE: Kuvia matkalta

Kööpenhaminan sosiaalitoimi, kunnalliset palvelut asunnottomille

Kööpenhaminan
asunnottomien palvelut
sijaitsevat vanhassa
kirkkorakennuksessa

Sociolancen
Kööpenhaminan kunnan
liikkuvan työn yksikkö, jo-
hon kuuluu terveyden-
huollon ja sosiaalityön
palveluita.

Region Hovedstaden

REGION

Sociolancen

Et nyt tilbud til socialt udsatte borgere

- Sociolancen er et nyt tilbud til socialt udsatte borgere i Københavns Kommune.
- Sociolancen er et køretøj, der er bemandet med både en socialfaglig medarbejder og en sundhedsfaglig medarbejder, som kan hjælpe socialt udsatte borgere.
- Sociolancen er et supplerende tilbud i de situationer, hvor det kan være vanskeligt at vurdere, om der er behov for en primær sundhedsfaglig eller socialfaglig indsats.
- Det er Region Hovedstadens Akutberedskab, Københavns Kommune og Københavns Brandvæsen, der i fællesskab driver Sociolancen i en projektperiode fra 1. december 2015.
- Læs mere om Sociolancen på www.regionh.dk/sociolance

Udenfor jalkautuva työ

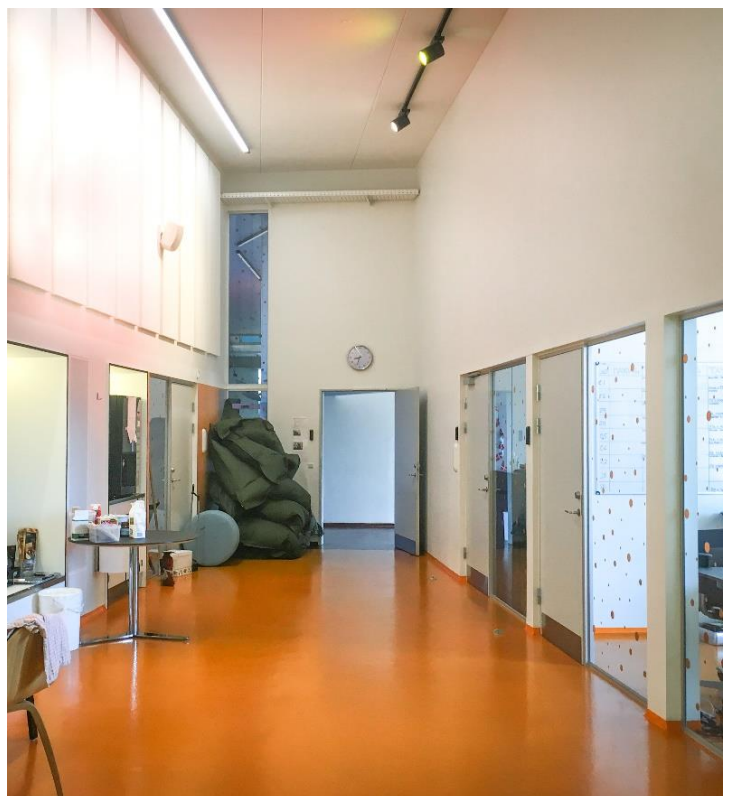
Udenfor-projektin
palveluita asunnot-
tomille,
mm. lukolliset luke-
rot
ja
kahvila

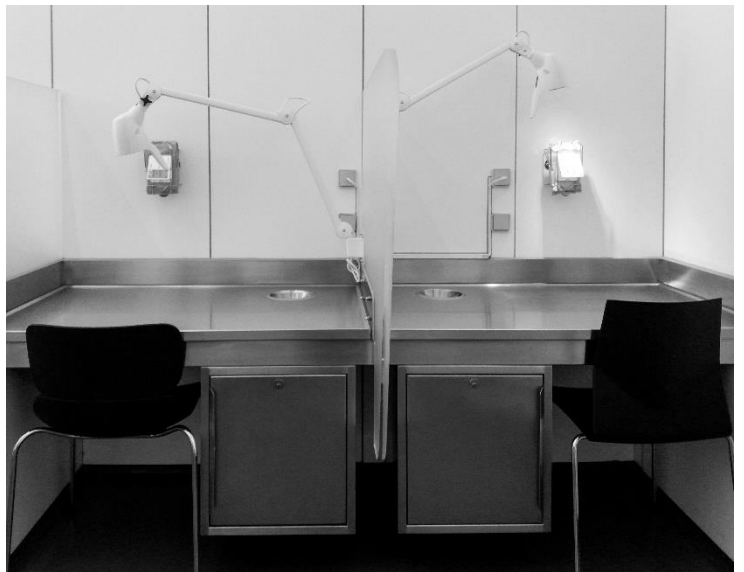

Sundhedsklinikken
paperittomien terveydenhoitopal-
velut

H17, käyttöhuone huumeiden käyttäjille

Polttamiseen ja pistämiseen on erilliset tilat

Kompasset, Asunottomien maahanmuuttajien neuvonta

Malmö, Socialtjänst Innerstaden, paperittomien palvelut

